

TANÁRI ÚTMUTATÓ

a Detekto e-learning 10-12. fejezeteihez

MI EZ A TANANYAG?

Jelen tananyag a **Detekto** nevű, médiaműveltség fejlesztését célzó, 13-18 év közötti fiataloknak szóló e-learning sorozat első része. Az önálló, online tanulást lehetővé tevő tananyagcsomagot az **Idea Alapítvány** a **HDMO** (Magyar Digitális Média Obszervatórium) együttműködés keretében készítette.

FEJLESZTÉSI CÉLOK

A tananyag sorozat célja a diákok felkészítése arra, hogy önállóan is képesek legyenek felismerni, milyen jellemző kommunikációs szituációkban, tartalmakkal kapcsolatban van szükség fokozott figyelemre, kritikai tudatosságra és az információ ellenőrzésére.

Az egyes tananyagok témája:

- ① **Manipulatív technikák közlői oldalról.**
- ② **A minőségi tartalom jegyei.**
- ③ **A kritikai gondolkodás fejlesztése.**
- ④ **A tényellenőrzés eszköztára** [jelen tartalom].

A tananyagcsomag feladataiban a diákok olyan tartalmakon keresztül gyakorolhatják az információk felismerését és ellenőrzését, amelyek az általuk használt platformokon eléjük kerülő tartalmakhoz hasonlóak.

KAPCSOLÓDÁS A NATHOZ

A játék tartalma, fejlesztési területei és céljai több ponton is kapcsolhatók az iskolai oktatáshoz. A **kulcskompetenciák** közül említhető:

Az egyes tananyagok témája:

- **A tanulás kompetenciái** (figyelem, önálló tanulás, önértékelés).
- **A kommunikációs kompetenciák** (érzések, gondolatok, vélemény kifejezése, szövegértés készségei).
- **A digitális kompetencia** (alapvető számítógépes alkalmazások használata a formális és informális tanulási tevékenységek során; az elektronikus kommunikációban rejlő veszélyek, a valós és a virtuális kapcsolatok közötti különbségek felismerése; óvatosság a világhálóról származó tartalmakkal kapcsolatban, információkezelési- és feldolgozási készségek, a megszerzett információ hitelességének vizsgálata, kreatív feladatmegoldás).

Magyar nyelv és irodalom, 7-8. évfolyam:

Tömegkommunikáció, Szövegértés és szövegalkotás a gyakorlatban.

Állampolgári ismeretek, 8. évfolyam:

A fogyasztóvédelem alapjai (tudatos fogyasztói magatartás; a körültekintő vásárlást megalapozó tájékozottság fontosságának tudatosítása).

Etika, 7-8. évfolyam:

Éntudat, önismeret; A társas együttélés kulturális gyökerei; Nemzet – helyem a társadalomban.

Vizuális kultúra, 7-8. évfolyam:

Médiumok sajátosságai – Médiumok jellemző kifejezőeszközei; Vizuális információ és befolyásolás – Kép és szöveg üzenete.

Digitális kultúra, 7-8. évfolyam:

Online kommunikáció; Az információs társadalom, e-Világ; A digitális eszközök használata.

Magyar nyelv és irodalom, 9 - 12. évfolyam:

Témakör: Kommunikáció, digitális kommunikáció (a virtuális valóság veszélyei, az internet mint hiteles adatforrás).

Vizuális kultúra, 9-10. évfolyam

Témakörök: A vizuális közlés hatásmechanizmusa – Vizuális információfeldolgozás, Digitális képképzés, közösségi média – Digitális tartalom-előállítás, személyesség.

Mozgókép-kultúra és médiaismeret, 11-12. évfolyam:

Témakörök: Tudatos médiahasználat az egyén és a társadalom szempontjából; A média társadalmi szerepe.

Digitális kultúra, 9-11. évfolyam:

Témakörök: Információs társadalom, e-Világ, Online kommunikáció.

MÓDSZERTAN

A tananyag a **felfedeztető pedagógia** alapjait használja: a tudás megszerzése aktív tanulói tevékenységet feltételez, és támaszkodik a gyerekek meglévő ismereteire. Az előzetes tudás használata vezet a tanulás folyamatához, a meglévő tudás újrastrukturálásával, mélyítésével, fogalmak és koncepciók megnevezésével, tudatossá tételével.

A konstruktivista tanulás másik fontos eleme, hogy - miután a tudás a tanuló elméjében áll elő - nem objektív, nem igaz/hamis dichotómiában vizsgálható. Ez azt jelenti, hogy **a tudás érvényességét is személyre szabottan kell megítélni.** Ezt támogatjuk azzal, hogy nem kizárólag definíciókat és egyértelmű állításokat adunk át (természetesen a tananyag ilyen típusú ismereteket is tartalmaz, például bemutatja az álhírek típusait, vagy épp a minőségi újságírás jegyeit), hanem támogatjuk a tanulót abban, hogy saját maga teremtesse meg tudását.

Az értékelés ezért formatív jellegű, vagyis nem a pontos definíciók számonkéréséről, hanem a fejlesztő, segítő visszajelzés nyújtásáról van szó. Mindennek célja pedig az, hogy a tanfolyam során megszerzett tudás és készségek beépüljenek a diákok médiahasználati gyakorlataiba.

Az e-learning tananyagban egy-egy új témát egymásra épülő feladatrendszer keretében tárgyalunk.

1. LÉPÉS: a meglévő ismeretek felidézése: előzetes tudást nem igénylő, akár józan ésszel is megtippelhető feladatok, amelyek előkészítik az új ismereteket. A felhasználó többnyire a helyes válasz eltalálása után léphet tovább. Az új ismeretanyag felépítése a részletes, alapos visszajelzéseken keresztül kezdődik el.

2. LÉPÉS: új ismeretek rendszerezése, mélyítés: ebben a feladattípusban már szükség van az előző feladatok során megszerzett ismeretekre. A részletes visszajelzés a mélyebb megértést támogatja.

3. LÉPÉS: a tanultak összefoglalása, szintetizálás - például egy párosító gyakorlaton keresztül.

Ezzel a struktúrával, és azzal, hogy “nem elégszünk meg” azzal, hogy a rossz választ kijavítjuk, hanem eljuttatjuk a tanulót a helyes válaszokig, **gondolkodási struktúrákat** is átadunk. Egyúttal arra hívjuk a tanulókat, hogy ismerjék fel saját logikai-gondolkodási hiányosságait és a bennük élő kognitív torzításokat.

A tananyag az **önálló tanulást** támogatja. Elképzelésünk szerint a tanuló tananyagunkat egyéni munkában, önállóan dolgozza fel - például házi feladatként vagy szorgalmiként. A tananyag korosztályos fiatalok körében elvégzett tesztelése során a diákok azt nyilatkozták: bár maguktól is szívesen megcsinálnának hasonló feladatokat, kisötös ellenében motivációjuk még erősebb lenne.

Osztálytermi körülmények között is lehetőség van a tananyag feldolgozására. Tanári kézikönyvünk - többek között irányított feldolgozást segítő kérdésekkel és kiegészítő feladatokkal - ehhez is támogatást nyújt (lásd az *Osztálytermi feldolgozáshoz* című részt).

ISMERETEK, KÉSZSÉGEK, ATTITÚDOK

A tananyag 7-9. témakörei a következő ismereteket tárgyalják, készségeket és attitűdöket fejlesztik:

Ismeretek:

10 Hogyan FILTER-ezzük a tartalmakat?

A fejezet célja, hogy bemutasson egy könnyen megjegyezhető módszert az online információk ellenőrzéséhez (**FILTER-teszt**), és az egyes lépéseket változatos feladatokon keresztül begyakoroltassa.

A FILTER teszt elemei:

F mint Forrás: Megnézni, a tartalom hol jelent meg, azt ki osztotta meg, és kire/mire hivatkozott.

I mint Időpont: Megvizsgálni, mikor jelent meg a tartalom, aktuális-e még.

L mint Logika: Átgondolni, van-e értelme egyáltalán annak, amit olvasunk. Megvizsgálni, valóban összefüggenek-e a dolgok, amelyekről a tartalom hírt ad. Utánajárni, hogy egy fotó, videó nem értelmezhető-e többféleképpen.

T mint Tényellenőrzők: Utána nézni, hogy tényellenőrzők foglalkoztak-e már a témával. A tényellenőrzők olyan újságírók, akik álhírek kiigazításával foglalkoznak.

E mint Emóciók: Tudatosítani magunkban érzelmeinket és azok hatását a tartalmak befogadására. Az érzelmeket megérintő tartalmak az átgondolás helyett az azonnali reakciók felé terelnek, és ezzel a félrevezető információk terjesztői is tisztában vannak, és ki is használják.

R mint Részrehajlás: megvizsgálni, a tartalomból nem maradt-e ki valami fontos információ. Az elfogult közlő ugyanis egy kiválasztott nézőpontot támogat más nézőpontokkal szemben, és ezáltal nem képes bemutatni a teljes képet. A saját álláspontjáról akar meggyőzni, ezért a valóságot elferdíti.

11 Hogyan keressünk a Google-ben?

A fejezet megmutatja, hogyan használjuk az internetes keresőket az információk ellenőrzéséhez. Rávilágít arra is, hogy mennyiben mások a netes keresők, mint a mesterséges intelligencián alapuló chatprogramok, vagy a nagy közösségi oldalak keresői.

NETES KERESŐK VS. CHATGPT ÉS TIKTOK-KERESŐ

→ Az információk ellenőrzéséhez **megbízható és hiteles források**ra van szükség, és ezek felkutatásában a netes keresők megbízhatóbban teljesítenek. A **netes kereső** jobb...

- ha **aktuális, helyi információra** keresünk rá,
- ha **sok forrást** akarunk megnézni egy témáról,
- ha fontos a tartalom **szerzőjének** és elsődleges **forrásainak** az azonosítása.

→ Miben jó a **ChatGPT**? Arra jó eszköz, hogy elinduljunk egy adott **téma megismerése** felé, és általános képet kapjunk a kérdéskörrel.

→ Miért nem jók a **videós platformok keresői**? Hajlamosabbak **részrehajló, szenzációhajhász, félrevezető** tartalmakat felkínálni a keresésekben, mint a hagyományos keresők.

TRÜKKÖK INTERNETES KERESÉSEK FINOMÍTÁSÁHOZ:

- idézőjelek a teljes egyezéshez,
- keresés egy meghatározott oldalon a site:[szájt url-je] segítségével,
- beépített Google-szűrők használata: friss anyagok, hírek, magyar tartalmak,
- zavaró tartalmak kizárása a - jellel,
- halmazműveletek használata: AND és OR.

12 Milyen eszközökkel ellenőrizzünk tartalmakat?

Ebben a fejezetben a diákok képek, videók és szövegek eredetiségének ellenőrzését segítő, **tényellenőrzéshez** használható eszközöket ismerhetnek meg. Ilyenek például...

- a **fordított kép- és videokeresők**, amelyek nem szöveg alapján keresnek, hanem hasonló képeket/videókat kutatnak fel,
- az **online fordítóprogramok**, amelyek segítségével kitér az ellenőrzéshez használható források köre,
- a mesterséges intelligencia közreműködését lebukató **MI-detektorok**,
- a helyszínek beazonosításában és ellenőrzésében segítő **térképszolgáltatások**.

Készségek:

- a meglévő ismeretek előhívása,
- “józan ész” használata új információ megítéléséhez,
- szövegértés, szövegértelmezés,
- képi információ értelmezése,
- logikai készségek,
- nézőpontváltás,
- források értelmezése, összehasonlítása
- elemző készség fejlesztése kép és szöveg viszonyának vizsgálatán keresztül.
- online keresés böngésző használatával.

Attitűd:

- vizsgálódás, a jelenségek megértésének igénye,
- kíváncsiság, tudásvágy,
- az egészséges kételkedés kialakítása a kritikai gondolkodás fejlesztése érdekében,
- a minőségi hírek fogyasztása, a hétköznapi és közéleti tájékozódás iránti igény kialakítása
- önálló gondolkodás (nehéz kérdéseken is),
- önreflexió,
- hibázás felismerése,
- a felhasználói felelősség tudatosítása, egyben viselkedési minták mutatása a hiba felismerését követően,
- etikai szempontok figyelembe vétele a platformokon zajló kommunikációban.

OSZTÁLYTERMI FELDOLGOZÁSHOZ

A tananyag osztálytermi feldolgozásához fejezetenként a következőket javasoljuk (természetesen ettől eltérő módon is megvalósítható):

10. FEJEZET

HOGYAN FILTER-EZZÜK A TARTALMAKAT?

A tananyag feldolgozása egyénileg, közös reflexióval

A tananyag feladható online egyéni munkában, akár az elejétől a végéig. Ebben az esetben megkérhetjük a diákokat arra, hogy egy KWL (Tudom, Tudni szeretném, Megtanultam) táblázatot készítsenek el. A videó megnézése után rögzítsék a FILTER-teszt elemeit, és a KWL-ben töltsék ki az első két oszlopot, amit a lecke végén az utolsó oszloppal egészítenek ki.

A tananyag feldolgozása közös megbeszéléssel:

→ Ezt a tananyagot akár az első diától az utolsói feldolgozhatjuk egy tanórán, közösen a diákokkal.

→ A videó megnézése és megbeszélése után közösen végigmehetünk a feladatokon, úgy, hogy a diákoknak hagyunk időt a gondolkodásra és a vitára. Ahol esetleg túlságosan egyértelmű és gyors a válasz, kérjük meg a diákokat, hogy fogalmazzanak meg definíciót vagy jótanácsot.

Lezáró feladatok

→ Saját “filterezés” önállóan, saját médiaélmény (Instagram-kép, Tik-Tok videó stb.) alapján. Ez lehet szöveges beszámoló, prezentáció vagy akár videó is.

→ A FILTER-teszt elemeinek elmagyarázása alsó tagozatos vagy 80 év fölötti célközönség számára (szöveges formában).

11. FEJEZET

HOGYAN KERESSÜNK A GOOGLE-BEN?

A tananyag feldolgozása egyénileg, közös reflexióval

A tananyag feladható online egyéni munkában, akár az elejétől a végéig. Ebben az esetben - az előző témakörhöz hasonlóan - egy KWL (Tudom, Tudni szeretném, Megtanultam) táblázatot készítsünk, de a videó megtekintése ELŐTT, csupán a fejezet címe alapján töltsék ki a táblázat első két oszlopát. Amennyiben volt olyan kérdésük, amelyre a tananyagból nem kaptak választ, nézzenek utána, és osszák meg az osztállyal is.

A tananyag feldolgozása közös megbeszéléssel - fordított osztályterem

→ A tananyag önálló, otthoni feldolgozása után kiadhatunk a diákoknak önálló, bonyolult keresési feladatokat, a tananyag példái alapján. Akár úgy, hogy különböző tantárgyakhoz, aktuális tananyaghoz kapcsolódó bonyolult kérdéseket teszünk fel. Ehhez ajánlott a páros vagy kiscsoportos feldolgozás.

→ A tananyag feldolgozása után szervezhetünk disputát a mesterséges intelligenciával támogatott keresés vs. Google-keresés témakörben.

Lezáró feladatok

→ Készítsenek a [“Legyél olyan mint...”](#) mém mintára, konkrét példán alapuló “rossz” és “jó” keresést, egy adott kérdésre egy plakáton mutassák be a rosszul és a jól kereső, elképzelt személy (persona) választát.

→ Végezzenek el egy online keresést bonyolult témában, és rajzolják le folyamatabrán a folyamatot.

→ Keresőverseny: adjanak egymásnak bonyolult keresési feladatokat.

Módszer: a keresési kérdést adó diák először a tanárnak küldi el a kérdést, és a saját eredményét, utána osztható meg egy közös felületen a többiekkel.

12. FEJEZET

MILYEN ESZKÖZKEL ELLENŐRIZZÜNK TARTALMAKAT?

A tananyag feldolgozása egyénileg, közös reflexióval

Ennél a fejezetenél azt javasoljuk, hogy a megbeszélés a fejezet önálló feldolgozása után történjen. Mivel ebben a fejezetben nem adunk át bonyolult, új ismereteket, elsősorban a reflexió, a tapasztalatok, meglátások, saját jó gyakorlatok megosztása lehet a közös megbeszélés témája.

Lezáró feladatok

→ **Összehasonlítás:** egy adott területen több különböző eszköz összehasonlítása (például mit mondanak a különböző fordítóprogramok, tényellenőrző oldalak, MI detektorok, fordított képkeresők?)

→ **“Eszköztár”, példagyűjtemény készítése:** Egy közös online felületre gyűjteni további, a tényellenőrzést segítő eszközöket.

Az egyes fejezetek vagy az egész témakör lezárásához a tanár válogathat az alább javasolt kreatív projektfeladatok közül, vagy saját feladatot is kiadhat:

→ Infografika, gondolattérkép készítése:

javasolt témák: 1) A FILTER-teszt, 2) A tényellenőrzés eszköztára.

→ Figyelemfelhívó képsorozat készítése:

A tananyag egy-egy gondolatához kapcsolódó, fontos tanácsokat megfogalmazó képsorozat (Insta-poszt) (például “Keress, mint egy PRO”, “A tényellenőrzés eszközei”).

→ “Eszköztár” készítése:

Egy közös online felületre gyűjteni további, a tényellenőrzést segítő eszközöket.

A feladatok elvégzéséhez segítségül szolgálhatnak az alábbi segédanyagok:

- **fogalomlista** (a tananyag jobb felső sarkában látható könyv ikonra kattintva),
- **infografikák** (egyes tananyagok végén letölthető pdf-ek).